

De spaarmarkt tussen adagio en andante

Sparen is zo oud als de mensheid. De *mate* van sparen en de *spaarvormen* laten ook in onze tijd een grote variatie zien. In Japan wordt véél meer gespaard dan in de Verenigde Staten (de gezinsbesparingen bedragen respectievelijk 15,7% en 4,7% van het beschikbare inkomen). Ook binnen één land zijn er van streek tot streek forse verschillen in de spaarneiging; in een aantal belangrijke Europese landen wordt er in noordelijke streken meer gespaard dan in zuidelijke (Italië, Duitsland). Het spaargedrag in een bepaald land vertoont zelden snelle veranderingen. Dat geldt ook voor Nederland. De spaarneiging laat van jaar tot jaar slechts beperkte verschillen zien; over een wat langere termijn gezien gebeurt er wel wat meer.

De grote verandering van na de oorlog is natuurlijk de verschuiving van individuele naar collectieve gezinsbesparingen. Het aandeel van de vrije besparingen daalde van 66% in 1960 naar 20% in 1984. Pensioenfondsen en levensverzekeringsmaatschappijen namen in 1984 dus 80% van de gezinsbesparingen voor hun rekening. Er is waarschijnlijk geen land waar de collectieve besparingen, vooral die welke geaccumuleerd worden bij pensioenfondsen, zo hoog zijn als in Nederland. Het toenemende individualisme in de samenleving zal die trend wel terug gaan buigen. De totale collectieve spaartegoeden liggen in ons land op een niveau van ongeveer f. 380 mrd., waarvan bij pensioenfondsen f. 280 mrd. en bij (levens)verzekeringsmaatschappijen f. 95 mrd.

De individuele, particuliere spaartegoeden worden weergegeven in een statistiek van het CBS. De totale omvang ligt thans rond de f. 150 mrd.; de ontwikkeling in de laatste 7 jaar was als volgt (in miljarden gulden)

	(juni)							
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
	104,9	115,0	127,4	134,6	135,2	141,5	147,8	153,1

Belangwekkende gegevens omtrent de spaarmarkt zijn, zo bleek mij, soms zelfs bij de mensen uit het vak niet bekend, bij voorbeeld het aantal spaarboekjes en -rekeningen. Alleen al bij de Rabo zijn dit er circa 9 miljoen. Bij de tweede grootste spaarinstelling, de (Rijks)post(spaar)bank, bijna 7 miljoen. En de cijfers over de gemiddelde grootte van een rekening/boekje weerspreken de 'gewoontewijsheid' die de spaarder zo ongeveer gelijk stelt aan de *kleine* spaarder. Het gemiddelde bij de RPS gaat naar de f. 3.000, bij de Rabo naar de f. 6.000. Er zijn er honderdduizenden die f. 20, f. 30, f. 50 en soms meer dan f. 100.000 in pure spaarvorm aanhouden

en die dikwijls niets of nauwelijks iets belegd hebben. In relatie tot beleggen wordt het woord sparen dikwijls gehanteerd voor vormen van geld uitzetten die geen risico (althans geen koersrisico) inhouden met betrekking tot het uitgezette bedrag.

Er zijn vele risico's, zoals koopkrachtrisico, koersrisico, debiteurenrisico en valutarisico. De bewustheid van deze risico's en de bereidheid ze tegenover bepaalde rendementskansen te accepteren varieert van spaarder tot spaarder. Het is zeer wel mogelijk een aantal risicoprofielen voor spaarders te onderscheiden aan de hand van een viertal gezichtspunten. De al genoemde *risicobewustheid* en *risicobereidheid* en voorts de *georiënteerdheid op een opbrengst* en de *mate van betrokkenheid* bij het sparen/beleggen. De verschillende spaar- en beleggingsvormen corresponderen elk met een bepaald risicoprofiel. Aan het ene uiterste van de waaier de houder van het simpele spaarboekje, weinig risicobewust en zeker niet risicobereid, niet erg op opbrengst georiënteerd en nauwelijks bij de gelduitzetting betrokken. Aan het andere uiterste de belegger in opties, waarvoor de omgekeerde kwalificaties gelden. Daartussen liggen onder andere het spaardeposito en de termijnspaarrekening, de spaarbrief, de obligatie, het aandeel in een beleggingsfonds en de rechtstreekse belegging in aandelen. Er zijn vele, soms nauwelijks van elkaar verschillende, mogelijkheden voorhanden.

Er treden op de spaarmarkt verschuivingen op. Van jaar op jaar bescheiden, op wat langere termijn niet onbelangrijk. Termijnspaarrekeningen en deposito's lieten een sterke groei zien en de spaarbriefen aan toonder maakten een bliksemcarrière, totdat de verplichte registratie de animo goeddeels wegnam. Sinds bekend is dat ongeveer de helft van de spaarrente niet opgegeven wordt, is de invloed van de pakkans duidelijk.

De jarenlang vigerende hoge rentestanden hebben ongetwijfeld de belangstelling van spaarders voor de genoemde vormen met een relatief hoge rentevergoeding gestimuleerd. De financiële instellingen die deze vormen aanboden waren gediend met de beperkte opvraagbaarheid die eraan verbonden was.

Er zijn ook verschuivingen in de betekenis die bepaalde instellingen op de spaarmarkt innemen. Het CBS onderscheidt vier categorieën: de Postbank, de spaarbanken, de coöperatieve banken en de algemene banken. De marktverdeling is als volgt (cijfers per 30 juni 1986).

	Mrd. gld.	%
Postbank	23	15
Algemene spaarbanken	26	17
Coöperatieve banken	62	40
Algemene banken	42	28

Er zijn, zowel tussen als binnen deze vier categorieën, verschuivingen opgetreden. Opnieuw: van jaar op jaar zijn deze verschuivingen nauwelijks merkbaar. De belangrijkste verandering van de laatste decennia is de opkomst van de algemene banken op de spaarmarkt. Nog maar enkele tientallen jaren geleden hadden ze een marktaandeel van slechts 8%, thans gaat hun aandeel, zoals de tabel laat zien, naar de 30%. Zij veroverden deze positie vooral ten koste van de gespecialiseerde spaarbanken en de Rijkspostspaarbank. De spaarbanken hebben het vele jaren moeilijk gehad. De lange beleggingen veroorzaakten problemen bij de opgetreden rentestijging. In de Verenigde Staten heeft dat in de afgelopen jaren het einde betekend van honderden spaarbanken. In Nederland konden de problemen, ten dele door de absolute groei van de inleggingen, worden ondervangen. Vooral de laatste jaren hebben de spaarbanken hun eigen vermogensposities aanmerkelijk versterkt. De door de zware kostenstructuur noodzakelijke lange beleggingen, die uiteraard een renterisico meebrengen – en de voorgenomen verbreding in bancaire activiteiten – maken deze forse reserveeringen verklaarbaar.

Er zijn ook mutaties binnen de categorieën. De vele fusies in de bankenwereld – eerst bij de algemene banken, toen bij de coöperatieve banken en daarna vooral bij de gespecialiseerde spaarbanken – belemmeren het zicht op de lange-termijnontwikkeling per instelling. De ontwikkeling binnen de categorieën is daardoor moeilijk te volgen. Er is in de financiële wereld enige aandacht uitgegaan naar Roparco, de belangrijkste nieuwkomer op de spaarmarkt in de laatste jaren. Uit de gepubliceerde cijfers – van de Nederlandsche Bank en van Roparco – kan worden afgeleid dat de groei van Roparco, net als die van de algemene banken in de laatste 25 jaar, vooral ten koste ging van de spaarbanken. Als mijn veronderstelling dat het collectieve sparen zijn bloeitijd gehad heeft, bewaarheid wordt, staat het individuele sparen er goed voor. Maar ook deze verschuiving zal wel langzaam verlopen.